

Luther a reformátor.

(Reformáció-emlékünnepi előadás.)

Luther olyan nagy ember volt, hogy mindenki szívesen sajátítaná ki magának, s olyan sokoldalú, hogy mindenki talál benne olyan vonást, amelyeknek alapján azt gondolhatja, hogy jogot formálhat hozzá. Azért beszélnek róla mint kultúrhősről azok, akik a kultúrát tekintik a legfőbb jónak s ennek oltárára helyezték reá életüket. Ezért beszélnek róla, mint kalapácsos szabadsághősről azok, akik az emberi jogok védelmét s az elnyomottak felszabadítását tűzték ki életcéljukul. Ezért hivatkoznak reá, mint a nemzeti gondolat harcosára azok, akik munkájának legfőbb jelentőségét a pápaság nemzetközi hatalma meggyengítésében és az által a nemzeti gondolat megerősödésében látják. A fajvédelem harcosai is megtalálják nála azt a kapcsoló pontot, amibe belekapaszkodhatnak, mikor a zsidó-kérdés gyökeres, megoldására irányuló törekvéseiket egyházilag szeretnék igazolni.

Az ilyen ember-szemlélet azonban mindig részlet-szemlélet és így helytelen. Ha egy embert helyesen meg akarunk ismerni, nem szabad elvesznünk a különböző részletekben, hanem meg kell keresnünk az élete középpontját. Minden embernek van valamilyen súlypontja, amely körül életének minden egyéb kérdése, mint valami központ körül, elhelyezkedik. Ez a lényege, Míg ezt meg nem találom, hiába tudok róla minden mást, ismeretlen marad számomra.

Luther életének ez a súlypontja a reformáció. Reformátor volt és maradt elsősorban és mindenkoron. Féltreismerik őt azok, akik ezt fel nem ismerik. Kiknek kellene ezt elsősorban ilyen világosan meglátni, mint éppen nekünk, az ő lelki gyermekeinek? Másoknál érthető, talán még meg is bocsátható, ha ezt nem látják tisztán, evangélikus embernél azonban súlyosan kifogásolható, ha nem látja világosan, hogy Luther elsősorban és mindenkor reformátor volt.

Mi a reformátor? Egészen különös emberfajta a keresztyén életben. A reformátor Isten egyháztérítő eszköze. Nemcsak az egyes ember szakadhat el ugyanis Istentől, elpártolhatnak tőle egész családok is, sőt — mint a legutóbbi idők mutatják — egy egész nép is ráléphet az istentagadás tékozló útjára. Az emberi közösségek között ráléphet erre az útra az egyház is. A közösségek elbukása között legtragikusabb, ha az egyház lép rá erre az útra. Amint nem akarja Isten a bűnös embernek halálát, hanem azt akarja, hogy megtérjen és éljen, ugyanúgy nem akarja a bűnös egyháznak a halálát sem, hanem reformátort küld számára, hogy megtérjen és éljen. Ezért a reformátor mindig Isten ajándéka az egyház számára. Senki sem lehet tehát önmagától reformátor. Nem választhatja ki magának ezt az élethivatást. Ily megbízást csak Isten adhat. Az igazi reformátorokra éppen az a jellemző, hogy nem merik vállalni ezt a szolgálatot, hanem úgy kényszeríti reájuk az Isten. Figyeljük meg, hogy Luther életében is milyen nehézségeken keresztül születik meg benne a reformátor. Tanítóján keresztül Istennek kell belenyúlni életébe, hogy valahol a bányá fenekén ne sorvadjon el, hanem tovább tanulhasson. Meg kell dördülni az égnek s le kell csapnia a villámnak, hogy ne jogtanácsos legyen belőle valamelyik fejedelmi udvarban, hanem teológussá váljék. Megbotránkoztató üzemeknek kell történnie a bűnbocsátó cédulákkal, hogy tudós-magányából ki merjen lépni a reformátori munka nyilvánosságára.

Luther is Isten ajándéka volt az egyház számára. Elsősorban azt az egyházat akarta Isten megajándékozni benne, amelyikbe beleszületett, a római katolikus egyházat, melyet az

elvilágiasodás útján óhajtott általa megállítani és a régi egyszerű evangéliumhoz, a keresztről visszafordítani. Maguk a római katolikus emberek, ha tudják e kérdést kellő tárgyilagossággal szemlélni, kénytelenek belátni, hogy a lutheri reformáció nem maradt áldás nélkül a római katolikus egyház életében sem. Tövisnek adatott a testébe és ösztökének oldalába. Hogy a római katolikus egyház ma nem az, ami Luther korában volt, abban tagadhatatlanul nagy jelentősége van a reformáció kényszerítő munkájának.

Az a megállapítás, hogy a reformátor Isten egyháztérítő eszköze, világossá teszi előttünk a reformátornak az egyházzal való szoros viszonyát. A reformátor nem az egyén ébredéséért harcol elsősorban. Tudja ugyan jól, hogy az egyházi ébredés útja is egyéneken vezet keresztül, célja azonban, amiért küzd, az egyház felébresztése, még pedig azé az egyházé, amelynek tagja. A reformátortól teljesen messze van az a szektás gondolat, mely cserbe akarja hagyni az egyházat azért, mert abban sok helytelenség és bűnös van, s önző vallásosságában vagy egyedül magában akar élni keresztyén életet, vagy teljesen vele egy húron pendülő egy pár emberrel való közösségben. Ez ép a különbség a reformáció és a felekezeti ébredési mozgalmak között. A reformáció mindig egyházi ébredési mozgalom. Ezt látjuk Luthernél is. Úgy állítják be őt sokszor, mintha esküdt ellensége lett volna a római katolikus egyháznak. Aki megfigyeli buzgó szerzetesi életét a kolostorban, azt az örömet, mellyel Rómába készül, azt a hallgatást, amelybe beleburkolódik Rómából való visszajövele után, mert nem akar az ott tapasztalt visszaélésekről beszélni, azt a készséget, mellyel Miltitznek megígéri, hogy hallgatni fog, ha az amúgyis összehívandó zsinat az egyházi visszaéléseket tárgyalni fogja, azt a tiszteletet, mellyel a pápának könyörög az egyházi tanba és életgyakorlatba becsúszott tévedések kiküszöböléséért, az világosan látja, hogy Luther mennyire szereti azt az egyházat, amelyben élt s meglátja azt is, hogy a 95 tétel kiszögezésénél sem a romboló kritika, a saját teológiai tudása és hite fölényének fitogtatása dolgozott benne, hanem az az egyházszeretet, mely a római katolicizmust meg szeretné menteni és Isten kezében újra alkalmas eszközzé óhajtja tenni. Így érthető, hogy Luther nem volt hajlandó otthagyni egyházát. Nem ő lépett ki a római katolikus egyházból, hanem úgy átkozták ki őt onnan. Semmiképpen sem az volt tehát a célja, hogy új egyházat alapítson, hanem az, hogy a régit megtisztítsa.

Mikor a római katolicizmus kiveti őt magából, akkor sem az egyéni keresztyénség az, aminek érdekében elsősorban indít toborzó munkát, hanem egyházat szervez. Az a meggyőződése, hogy „aki Krisztust meg akarja találni, annak előbb az egyházat kell megtalálnia“. Ha el is ismeri azoknak külön lelki igényeit és ezek kielégítésére vonatkozó jogait, akik az átlagnál komolyabban akarnak keresztyének lenni, csak úgy tudja ezt elképzelni, mint a gyülekezet magját. Az egyházi közösség megmaradásáért, illetve kialakulásáért lép reá a lassú reformáció útjára és száll szembe mindazokkal a rajongókkal, akik forradalmi gyors felfordulással akarnak reformációt csinálni. Hogy mennyire reformátor, azt leginkább az mutatja, hogy milyen ellenreformátor tud lenni ezekkel a rajongókkal szemben. Mikor meghallja, hogy Karlstadték mit csináltak Wittenbergben, míg ő Wartburgban időzött, nem bír tovább ott maradni a vár biztonságában s az olyan nagyon szeretett teológiai tudomány művelése mellett, hanem védelmezője, a választó fejedelem jóindulata elvesztésének lehetőségével és élete kockáztatásával megjelenik Wittenbergben s ott olyan dörgedelmes beszédeket mond, amelyek felháborodást keltenek a gyülekezet egy részében s veszélyeztetik reformátori tekintélyét is. Ugyanilyen keménységgel jár el az ú. n. zwickaui prófétákkal is. Sokszor kerül ebben a harcában nehéz helyzetbe. Mikor egyszer Kahlában prédikál, a képprombolók egy összetört keresztről tesznek a szószékjára s Orlamündben így kiabálnak utána: „Eredj ezer

ördög nevében és törd ki a nyakad!" Kis híja, hogy sárral és kövekkel is meg nem dobálják. Vállalja ezt is, hiszen ő nem bírálja, hanem orvos, nem hóhéra, hanem megmentője akar lenni az egyháznak, melyről tudja, hogy e földön szolgálai formában kereszt mögött rejtőzik. Ezért hangsúlyozza még akkor is, mikor már kemény támadásokat intéz a pápa ellen, hogy nekünk nem a pápa, hanem az ördög ellen kell harcolni.

Luther reformátor volt nemcsak azért, mert egyházi beállítottságú volt, hanem azért is, mert vállalta a reformátornak azt a szolgálatát is, melyben Isten általa az egyházat *téríteni* akarja. Nem alkotmányreformot akar tehát végrehajtani, nem új szervezetet, vagy új kultúrprogramot akar adni az egyháznak, sem nem akar új szociális munkát indítani, még liturgiai reformot sem akar. A reformáció következményeképpen mindezekben sok változás történhetik, de a reformáció nem ezért van. A reformáció a hitért van. A teológia a fontos benne. A reformációban és Lutherben, mint reformátorban, éppen mi magyarok látjuk ezt meg a legkevésbé. Előttünk, ismeretesebb volt az egyházpolitikus Luther, mint a teológus Luther. Munkái közül is inkább az egyházpolitikai harcot szolgálók jelentek meg magyar fordításban s kevésbé váltak ismeretessé teológiai és építő iratai, pedig ezekben dobog a reformátor igazi szíve. A reformáció nem azért volt, hogy kevesebb és sekélyesebb hit is elég legyen, hanem azért, hogy több és mélyebb legyen az egyház hite.

A reformátor ebben a hitre-vezérlő munkájában Isten egyháztérítő eszköze. A térítés mindig visszatérítés. Nem új találmány tehát, hanem egy régi értéknek új felismerése. Ezért nem lehet a reformátor sohasem vallásalapító. Nem olyan, mint Mohamed, Buddha, vagy Konfuce. Az igében adva van, mit tanítania kell, még spekulálni sem hajlandó felette. Új teológiai rendszert sem csinál belőle. A kijelentéshez kell visszatérnie az egyháznak. Ahhoz, amelyben teljesen és elégségesen benne van minden, ami az üdvösséghez szükséges.

Ezért mindig alázatos az igazi reformátor. Luthernek is sokat kellett küzdenie személyéért rajongó emberekkel. Megjelenik egy kép, amely glóriával feje körül s a Szentlélek galambjával fölötte ábrázolja őt. Egy röpiratban egyenesen a Megváltóhoz hasonlítják őt. A wormszi tárgyalásról megjelent irat, amelyben ellenfelei Kajafásként, Júdásként és Pilátusként vannak feltüntetve, ezt a címet hordozta: „Dr. Luther Márton passiója.“ Luther kíméletlen harcot folytat az ilyen kísérletek ellen. Néha egészen, gorombán utasítja vissza ezeket a próbálkozásokat, hiszen nem ő feszítettett keresztre a keresztyénekért!

Amikor most Lutherre, a reformátorra emlékezünk, hálával gondolunk arra, hogy ő ennyire reformátor, ennyire engedelmes eszköz volt Isten kezében egyháztérítő szándékainak megvalósítása érdekében. Meg kell azonban látnunk azt is, hogy a reformátor lelki gyermekeinek táborába tartozásunk számunkra súlyos elkötelezést jelent. Szeretnünk kell azt az egyházat, melybe Isten életünket beleállította. Felelősséget kell érette éreznünk. Ne ítéletet akarjunk fölötte mondani bírói székben ülve, hanem üljünk le betegágya mellé, mint a jó orvos, keresvén a gyógyulás útját, s míg ezt keressük, nem szabad elfelejtenünk azt sem, hogy ennek az egyháznak rajtunk keresztül és bennünk is meg kell gyógyulnia és újulnia s meg kell térnie, mert az egyház számára nemcsak a reformátor személye Isten egyháztérítő ajándéka, hanem a reformátor emléke is az akar lenni.

Túróczy Zoltán
püspök